

بزرگداشت روز حافظ در کشور بنگلادش

شکر شکن شوند همه طوطیان هند

زین قند پارسی که به بنگاله می رود

گردید. قاضی نذرااسلام بزرگ‌ترین شاعر، نویسنده و آهنگساز مسلمان، انقلابی و غزل‌سرای بنگالا (زبان مردم بنگلادش و بنگالی غربی واقع در کشور هندوستان) است. او برخی از غزل‌های حافظ و نیز رباعیات منسوب به حافظ و رباعیات خیام را به زبان بنگالا ترجمه کرده است. تاثیر پذیری این شاعر بزرگ از حافظ شیرازی و اقتدا کردن به او در نوشته‌هایش کاملاً ملموس و مشهود است. نقش نذرااسلام در تهییج توده‌های مردم برای مبارزه با استعمار انگلیس با سرودن اشعار حماسی و انقلابی برجسته و منحصر به فرد است.

نذرااسلام که ۲۹ سال قبل در سن ۷۴ سالگی در داکا درگذشت، از حافظ به عنوان بلبل شیراز نام برده و او را به خوبی ستوده است. اشعار و سروده‌های نذرااسلام با زندگی، فرهنگ و ادبیات مردم بنگلادش آمیخته شده است. روزانه اشعار و سروده‌های او از کانال‌های مختلف رادیو و تلویزیون، و از بلندگوهای معابر و محل کسب و بازار به گوش

لسان‌الغیب حافظ شیرازی دارای شهرتی جهانی است. در کشورهای شبه قاره اهل فرهنگ و ادب او را مقدس می‌شمارند و همانند ایرانیان، دیوان اشعار او را به نیت ثواب می‌خوانند، اکثر شهروندان تحصیل کرده بنگلادشی اعم از روحانی و دانشگاهی این شعر مشهور حافظ «شکر شکن شوند همه طوطیان هند - زین قند پارسی که به بنگاله می‌رود» را با یاد و نام حافظ به خاطر آورده و زیر لب زمزمه می‌کنند.

به مناسبت روز حافظ و برای تکریم مقام والای این شاعر شهیر، همایشی با عنوان حافظ و نذرااسلام در تالار اجتماعات آکادمی نذرااسلام در داکا پایتخت کشور بنگلادش با همکاری مشترک رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و آکادمی قاضی نذرااسلام برگزار

رتال جامع علوم انسانی

می دادند.

اولین سخنران آقای عبدالحی شیکدر مدیر اجرایی آکادمی نذراالاسلام بود که از شاعران برجسته بنگلادش نیز هست، نامبرده ضمن خوش آمدگویی و تشکر از حضار، در سخنان خود گفت:

«برای آکادمی ما برگزاری سمینار مشترک با رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به نام دو شاعر بزرگ جهان که با زبان مردم شعر سروده‌اند، باعث افتخار و مباهات است. غیاث الدین اعظم شاه برای دعوت و آوردن حافظ به این سرزمین اقدام فراوان نمود ولی موفق نگشت، اما قاضی نذراالاسلام با ترجمه اشعار حافظ پس از هفت قرن موفق شد این شاعر بزرگ را برای همیشه به بنگلادش بیاورد. بین این دو شاعر روابط عاطفی و عرفانی فراوانی وجود دارد. محققان و مترجمان معتقدند که ترجمه اشعار حافظ به بنگلا توسط قاضی نذراالاسلام بهترین برگردان شعری است.»

می خورد. نذراالاسلام با زبان فارسی آشنا بود و نوشته‌ها و اشعارش مملو از واژه‌ها، اصطلاحات و عبارات فارسی است.

در حالی که قرار گرفتن نام حافظ و نذراالاسلام و تطبیق زندگی شعری این دو اسطوره علم و ادب در این همایش حال و هوای تازه‌ای به نشست داده بود؛ جلسه با تلاوت آیاتی چند از کلام الله مجید توسط خدایپرست از قاریان برجسته و بین‌المللی ایرانی آغاز شد. شرکت‌کنندگان در همایش را شاعران، نویسندگان، شخصیت‌های فرهنگی، دانشگاهی و روحانی تشکیل می‌دادند.

هیات رئیسه را خانم سلیمه رحمان وزیر فرهنگ بنگلادش و آقایان بهشتی منفرد سفیر جمهوری اسلامی ایران در داکا، دکتر هاشمی رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، دکتر سیف الاسلام خان رئیس گروه زبان‌های فارسی و اردوی دانشگاه داکا، عبدالحی شیکدر مدیر اجرایی و دکتر اشرف صدیقی رئیس آکادمی نذراالاسلام تشکیل

دومین سخنران سلیمه رحمان وزیر فرهنگ بنگلادش بود. ایشان ضمن تشکر از مسئولان ایرانی و آکادمی نذراالاسلام به خاطر برگزاری این سمینار مهم در بخشی از سخنان خود بیان داشت:

«حافظ شیرازی به دلیل حفظ کامل قرآن مجید، این لقب را به عنوان تخلص شعری خود برگزید. شباهت‌های زیادی در آثار حافظ و نذراالاسلام دیده می‌شود که از آن جمله عشق به خدا و عرفان است. حافظ با ترجمه آثارش به زبان بنگالا توسط نذراالاسلام در یکصد سال قبل در این کشور شناخته شد.

نذراالاسلام می‌گفت، شعر حافظ مثل دریا عمیق است و غواصان ماهر می‌توانند این مروارید را از ژرفای دریاها صید کنند.

شاعران زیادی در ایران از عشق مجازی به عشق حقیقی رسیده‌اند، شراب، ساقی، میخانه و جام در اشعار ایرانی سمبلیک است و این عبارات عشق به ملکوت را تبیین می‌کنند.

سلیمه رحمان در بخش پایانی سخنان خویش داستان دعوت غیاث‌الدین اعظم شاه از حافظ برای مسافرت به این کشور و عدم موفقیت حافظ در انجام این سفر و همچنین خاطرات خویش از سفر به ایران و زیارت قبر حافظ را با علاقه و احساس بیان کرد و اشاره نمود که ترسیم دقیق شخصیت حافظ در خیال نذراالاسلام و ترجمه ملموس، هنرمندانه و زنده اشعار وی جای بسی تأمل دارد. و در نهایت بیان نمود شعر نذراالاسلام همانند حافظ ریشه در عشق خدایی دارد. پس می‌توانیم او را صوفی هم بنامیم.

سپس دکتر هاشمی مقاله تحقیقی خود در خصوص بررسی زندگی شعری حافظ و نذراالاسلام را ارائه نمود. ایشان در بخشی از مقاله خود که به زبان بنگالا ترجمه و همزمان در بین حضار توزیع گردید گفت:

شاعران بزرگ و برجسته معمولاً از یک نظر فرزند زمان خویش یا «زمان‌مند» هستند و از یک نظر فرازمانی و برتر از زمان خود. آنان زمان‌مندند بدین معنا که شعرشان آئینهٔ هنجارها و ناهنجاری‌ها، خوشی‌ها و ناخوشی‌ها، دردها و آرامش‌های عصرشان است. از این رو آشنایی با فراز و نشیب‌ها و تحولات اجتماعی و سیاسی دوران آنان ضروری است. از سوی دیگر، آنان فرا زمانی هستند و در گسترهٔ تاریخ حضور دارند و به یک فرهنگ و زمان خاص تعلق ندارند.

حافظ در دههٔ سوم قرن هشتم هجری یا نیمه اول قرن چهاردهم میلادی به دنیا آمد، زمانی که صد سال از استیلای مغول و براقندان خلافت عباسی بغداد می‌گذشت. تاریخ به ما می‌گوید که عباسیان، با تعصب شدید ضد ایرانی خود، وجود رجال ایرانی با هوش و با تجربه را بر نمی‌تابیدند. اگر چه در آغاز آزادی فکری و مذهبی پیشه کردند، ولی اندک اندک سرهنگی فرهنگی یا سیاست خشن فرهنگی را پیش گرفتند.

عصر حافظ، عصر حاکمیت ظاهرپرستان و متحجران و قشریون بود. مانند اروپا که در قرون وسطی گالیله را مجبور به توبه کردند، در ایران هم بسیار کسان را به پهانه کفر و زندق، رقص و تشیع کشتند (حلاج، عین‌القضات، سهروردی).

سخن حافظ محصول فراز و نشیب‌های پس از سقوط خلافت، پایان رافضی‌کشی و تکفیر آزادگان و تهمت زدن به پیروان اندیشه‌های گوناگون است. در این زمان است که حافظ در برابر ستم و ریا و سالوس و ظاهرپرستی به پا می‌خیزد. و البته در این پیکار، تنها نیست، «رند» را هم با خود همراه دارد. «رند» حافظ آفریدهٔ خیال او نیست. تصویر و نمادی است از ایرانی زیرک و روشن‌بین، نکته‌دان و ژرف‌اندیش در عصر او.

رایزن فرهنگی در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به فرازمانی و فرازمانی بودن حافظ گفت شعر حافظ به این دلیل جهانگیر شده که دل‌های مردم جهان را تسخیر کرده است. وی سپس با اشاره به این که گوته و قاضی نذراالاسلام دو شاعر بزرگی هستند که در دوسوی ایران با هنر خود توانسته‌اند حافظ را به بخشی از جهانیان بشناسانند و بدین ترتیب نام آنها با نام حافظ تداومی می‌شود، به تفاوت عمده میان گوته و نذراالاسلام اشاره کرد.

تفاوت این دو شاعر در این است که قاضی نذراالاسلام جزئی از گنجینهٔ ادب فارسی و اسلامی است اما گوته چنین نیست. آنچه نذراالاسلام را جزئی از گنجینهٔ ادب فارسی کرده این است که او از یک سو کل رباعیات خیام و چندین غزل از حافظ و نیز رباعیات منسوب به حافظ را از فارسی به بنگالی برگردانیده و از سوی دیگر مفاهیم متعددی از اشعار خود را از حافظ وام گرفته است؛ مانند عنوان مشهور یکی از شعرهایش به نام «شاخه نبات». به علاوه نذراالاسلام تعداد بسیار زیادی از واژگان فارسی را به نیکی در اشعار خود به کار برده ولی گوته چنین کاری را نکرده است.

رایزن فرهنگی سپس به بیان مشابهت‌های میان حافظ و نذراالاسلام پرداخت و در ادامه گفت «اگر چه نذراالاسلام شاعر ملی بنگلادش است، ولی به فارسی و فرهنگ ایران هم تعلق دارد زیرا او با ترجمه رباعیات خیام و رباعیات منسوب به حافظ و نیز تعدادی از غزلیات حافظ، سخنگوی بخشی از فرهنگ و ادب غنی و گران سنگ فارسی شده است. به مدد توانایی شاعر بزرگ شما، اکنون حافظ نامی ناآشنا برای این سرزمین نیست.»

رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بنگلادش در پایان سخنان خویش شعری از نذراالاسلام را به زبان بنگالا قرائت نمود که مورد تشویق حضار قرار گرفت.

در بخش دوم همایش که پس از نماز عصر برگزار گردید، ابتدا دکتر

نقشبند قصه‌سرایان

ملی کشور بنگلادش سناریوی این فیلم را تهیه تا اقدامات بعدی صورت پذیرد.

در بخش بعدی آقای اسدالحق، جمع‌آوری‌کننده اشعار نذراالاسلام در سخنان کوتاهی اشاره نمود، که اقدام نذراالاسلام در کشف حافظ شیرازی پس از ششصد سال و معرفی او به مردم بنگالا زبان تعجب‌آور و مایه بسی خوشحالی است.

ایشان از حافظ و نذراالاسلام به عنوان دو گنجینه بزرگ علم و ادب نام برد که باید در معرفی بیشتر آنان اقدامات لازم صورت گیرد.

آخرین سخنران این برنامه دکتر اشرف صدیقی رئیس آکادمی نذراالاسلام بود، ایشان به نحوه یادگیری زبان فارسی توسط نذراالاسلام در کراچی و به هنگام سربازی در جنگ علیه استعمارگران به وسیله یک روحانی اشاره نمود.

دکتر صدیقی بیان داشت که اشعار حافظ کاملاً عرفانی و اشعار قاضی نذراالاسلام انسانی بوده است، البته نذراالاسلام هم اشعار و نوشته‌های عرفانی فراوانی دارد. دکتر صدیقی با اشاره به سخنان سفیر جمهوری اسلامی ایران آمادگی خویش را برای کمک به تهیه سناریوی فیلم سینمایی قاضی نذراالاسلام بیان اعلام نمود.

پس از سخنان رئیس آکادمی نذراالاسلام، گروه قاریان قرآن اعزامی از جمهوری اسلامی ایران به اجرای تواشیح پرداختند که مورد استقبال شدید حضار قرار گرفت. این گروه سپس بخشی از شعر مشهور «شاخه نبات»: نذراالاسلام را که در باره حافظ است به زبان بنگالی و به صورت همخوانی ارائه دادند که سخت مورد تشویق قرار گرفت. آنگاه گروه همخوانی آکادمی نذراالاسلام مرکب از ۶۰ هنرمند به اجرای برنامه نعمت بر اساس سروده‌ای از نذراالاسلام پرداخت.

این مراسم با پذیرایی از حضار به صرف افطار پایان پذیرفت. از نکات قابل ملاحظه در این جلسه حضور فعال خبرنگاران مطبوعات و رادیو و تلویزیون بود.

سیف‌الاسلام خان به بحث و بررسی پیرامون مقاله ارائه شده توسط دکتر هاشمی پرداخت و گفت:

«این مقاله تنها مقاله تطبیقی و تحقیقی است که تاکنون برای این دو شاعر بین‌المللی تنظیم و ارائه شده است. ابد و ازل را فقط خداوند می‌داند و تمام علوم و راهنمایی‌ها از طریق قرآن به انسان‌ها رسیده است. با اینکه ما به قرآن و خداوند متمسک می‌شویم ولی باز هم مورد تهاجم واقع می‌شویم، شاعران ما عاشق هستند، آنها عشق خدایی دارند و آنان که از دید ماتریالیستی به موضوع می‌نگرند این مهم را در نمی‌یابند.

حافظ و نذراالاسلام با مکتب عشق به پاخاسته‌اند. غربی‌ها عشق را طور دیگری تفسیر می‌کنند، بنابراین در ترجمه آثار دچار گمراهی می‌شوند، نذراالاسلام عشق را فهمیده بود، اقبال لاهوری هم همان عشق را در آثار خود متجلی ساخته است، جهان بر مدار عشق می‌چرخد، حافظ سوار بر این مدار بود، حافظ مرشد و مقتدای نذراالاسلام گشت. هیچ کس از غیر فارسی‌زبانان و حتی پژوهشگران مهم نتوانستند همانند قاضی نذراالاسلام حافظ را درک کنند. شاعر آن است که به دنبال وصل، محبت، پراکندن عشق، علاقه و انسان دوستی باشد که حافظ و نذراالاسلام این‌گونه بودند.»

سخنران بعدی بهشتی منفرد سفیر محترم جمهوری اسلامی ایران در داکا بودند. ایشان طی سخنانی مختصر ضمن تشکر از برگزارکنندگان این همایش اظهار نمودند که در ملاقاتی که با آقای صفار هرنندی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی داشتند ایشان اجرای کلیه وعده‌های وزیر سابق، آقای مسجد جامعی در خصوص معرفی نذراالاسلام و از جمله تهیه فیلم سینمایی از زندگی او پس از دریافت سناریو از طرف مسئولان بنگلادش را پذیرفتند. این موضوع با استقبال شدید حضار مواجه شد. سپس سفیر جمهوری اسلامی ایران از رایزن فرهنگی و مدیر گروه زبان‌های فارسی واردوی دانشگاه داکا خواست تا با همکاری محققان و با استفاده از آرشیو